O, TEMPORA! O, MORES!

Христо Ботев

Христо Ботев

O, TEMPORA! O, MORES!

Букурещ 1 майя

O, tempora, o, mores! Седя и се чудя, защо човек се сърди, кога му речеш: магаре,свиня или вол; и не се сърди — дору още се радва, — кога му речеш: пиленце, гълъбче, славейче, дори още котенце и теленце? Дали славеят принася повече полза в обществото на човеците, отколкото благородната свиня, тази производителна сила в природата на животните, на която само като погледне човек, наумява му нещо аристократическо, нещо възпитано и на дължина, и на широчина? Дали пилето има повече мозък, повече ум, отколкото почтеното магаре, този философ не само между животните, но и между човеците? Или пък гълъбът е по-непорочен и по-достоен в нещо от скопения вол, туй подобие на нашия търпелив народ? Но иди и речи такава дума на нашите, например (ний се с примери ще говорим) литератори, поети, вестникари, чорбаджии, учители и прочии раби божии, та виж какво ще ти се струпа на главата от сичките тези труженици в полето на глупостта. Музикословеснейшият господин Пишурка, за честта на музите и на неговата "госпожица правда" и "мадам кудкудячка" ще те повика на дуел или, поетически да кажа, на полето на честта. Мудроглупейшите и изряднейшите последователи на нашия Сумароков (нека се не сърди г-н Войников, че му дадохме това име. Сумароков е малко по-долен поет от великия Тредяковски) — почтените господа Пърличев, Сапунов, Пискюллиев, Оджаков, Станчов, Фингов, Деребеев (уху!), щурците на Блъсковото училище за мишките и сички нищи духом и богати глупостию, — сичките ще те потеглят, щеш не щеш, на съд пред парнаските богове, дето, разбира се, председателствува философът с дългите уши; а други, за кои истината не е тъй тежка и горчива, сир. онез табан суратларъ, на които и в очите да плюеш, те ще казват, че е божа росица — каквито са благородните напр. х. Иванчо Пенчович ефенди, Христо Арнаудов ефенди, Никола Генович ефенди, сладкото перо Михайловски, учителската фабрика Груев, синът на Мита Патката — Павлов, сиамските братя Балабанов и Овчов, букурещката "Добродетелна дружина" за обиране на умрелите и все и вся дебелокожа породица и чорбаджийска — всички ще кажат: "Оставете тоз чапкънин; човек без работа, заловил се да ни гложде цървулите и да маскари пречистите ни лица, създадени по образу и подобию божию." А! Незлобливи пиленца, гълъбчета, славейчета и теленца! "Будилникът" не ще бъде тъй глупав, защото не му е изпила още

кукувица ума като на "Звънчатий Глумча" (Глупчо трябвало да се каже), и тъй безбожен като покойния "Тъпан", та да унижава умните, полезните и трудолюбивите животни с вас, подвижници на пищеварението. "Тъпанът" беше омаскарил веднъж една магарица, като казваше, че тази почтена майка родила букурещките български нотабили; но затуй и господ го наказа, та нема рахат и на оня свят. "Будилникът", който знае, че страхът от бога е начало на премъдростта, а почетта към старите начало на добродетелта, ще се пази като от огън от такива неща — да унижава животните. Неговата програма ще бъде: да гуди сяко нещо на мястото му и сичко да краси с боите му.

А ако има нещо общо между споменатите в тая молитва раби божии и животни, то българският зоолог и доктор (ъ-хъ! доктор ами?) Начо Планински, който беше написал едно време "Зоология за българите", нека се потруди да реши тази велика задача, този всемирен вопрос, та на Куковден, когато се напечати тази книга, да види ученият свят какво ще рече: "Зоология за българите". Дотогава ний ще се препираме, че нито Генович, нито Найденов имат нещо общо с животните и с човека. И наистина какво общо напр. между занятията на магарето и работата на ефендето и черибашият? Философът с дългите уши носи на гърба си: дърва, вода, брашно, хора, и с това принася голяма полза, а ефендето издава органа на шпионите "Турция", а черибашият — органа на идиотите "Правото" и с това приносят вреда; философът върши само онова, що може, а черибашият сичко, що не може; магарето никога не лъже, а ефендето го е срам да каже някога право; магарето пости и затова ще отиде в християнския рай, Генович яде пилаф и ще отиде в кочината на Мохамеда — а черибашият, който в турско село държи рамазан, а в българско яде сланина, той на оня свят ще яде от коритото на Гилдебранда.

А-ха, има едно нещо, за кое, ако се улови българският зоолог, ще може да обори мнението ни. То не е тъй важно, та можехме да го премълчим, но "понеже обаче сърцето ми плаче за моя народ", както казва г-н Великсин в едно стихотворение, ще го кажем: юларят! Юларят и самарят! "Звънчатий Глумчо", вместо да говори глупости, добре би сторил да прикачи юларя на ефендето, а самаря на черибашият, па хайде като сюрюджия на изложбата във Виена, та да видят и европейците какви стоки има българският народ, когото едни наричат "немци на юг", други — "английци на восток", а той не е друго освен вол в хомот, роб на бръснатата глава и на калимавката, роб и сам на себе си.

[Будилник, г. I, брой 1 от 1 май 1873 г.]